МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ КОРАБЛЕБУДІВНИЙ ІНСТИТУТ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Проректор з науково-
педагогічної роботи
_____ Слободян С.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ В ЕКСТРЕНИХ СИТУАЦІЯХ

modern/current methods of first aid in emergencies

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

тип дисципліни: вибіркова

мова(и) викладання: українська

Миколаїв – 2023

Робоча програма навчальної дисципліни "Сучасні методи першої допомоги в екстрених ситуаціях" є однією із складових комплексної підготовки фахівців рівня вищої освіти - бакалавр, що входить до переліку дисциплін вибіркового курсу 2.

03 січня 2023 року. –16 с.

Розробник:
Ушкац Світлана Юріївна, канд.. фіз-мат. наук, в.о.доцента кафедри Екології та природоохоронних технологій

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Сучасні методи першої допомоги в екстрених ситуаціях» розглянуто на засіданні кафедри Екології та природоохоронних технологій
Протокол № 6 від « 11» січня 2023 р.

Завідувач кафедри Екології та природоохоронних технологій
доктор. техн. наук, професор _____ Г.Г. Трохименко

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Сучасні методи першої допомоги в екстрених ситуаціях» розглянуто методичною радою Навчально-наукового кораблебудівного інституту

Протокол № 6 від «23» січня 2023 р.

Голова,
канд. техн. наук, професор _____ О.В.Бондаренко

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Сучасні методи першої допомоги в екстрених ситуаціях» погоджено з навчальним відділом НУК

Начальник навчального відділу _____ А.В. Лабарткава

Робоча програма навчальної дисципліни «Сучасні методи першої допомоги в екстрених ситуаціях» затверджено Навчально-методичною радою НУК
Протокол № 1 від «22» лютого 2023 р.

Голова НМР НУК _____ Є.І. Трушляков

© НУК, 2023

Зміст

Вступ 5
1. Опис навчальної дисципліни 3
2. Мета вивчення навчальної дисципліни 4
3. Передумови для вивчення дисципліни 4
4. Очікувані результати навчання 7
5. Програма навчальної дисципліни 7
6. Засоби діагностики результатів навчання та методів їх демонстрування 10
7. Форми поточного та підсумкового контролю 11
8. Критерії оцінювання результатів навчання 13
9. Засоби навчання 14
10. Рекомендовані джерела інформації 14

Вступ

Анотація

З кожним роком в Україні та світі кількість небезпек природного, техногенного та соціально-політичного характеру, які часто призводять до людських жертв, збільшується, тому питання особистої безпеки та безпеки близьких людей є пріоритетним.

Нормативний час приїзду швидкої допомоги складає в середньому двадцять хвилин, у той час як деякі ситуації потребують невідкладної допомоги. Зокрема, при зупинці дихання смерть може наступити вже через п’ять хвилин, протягом яких прості, відпрацьовані сучасні методи надання першої допомоги могли б врятувати близьку людину, товариша, сусіда. дитину, і саме тому, кожному треба навчитись надавати першу допомогу не залежно від професії та соціального статусу.

Перша допомога - це негайні дії спрямовані на збереження життя та здоров’я людини, а також контролю його стану до приїзду фахової допомоги.

Крім того, враховуючи небезпечну ситуацію військового характеру в країні, кожному сьогодні вкрай важливо мати уяву про вибухонебезпечні предмети, їх загальні характеристики та небезпеку.

Метою курсу є ознайомлення студентів з сучасними методами та принципами першої допомоги в екстрених ситуаціях та відпрацювання практичних навичок використання цих методів.

Ключові слова: перша допомога, серцево-легенева реанімація, невідкладні стани.

Abstract

Every year in Ukraine and around the world, the number of natural, man-made and socio-political dangers, which often lead to human casualties, is increasing, and hence the issue of personal safety and security of close people must be a priority.

The standard time for an ambulance to arrive is twenty minutes in average, while some situations require urgent care. In particular, the death due to stopping breathing can occur in five minutes, during which some simple, well-established modern methods of first aid could save a person, friend, neighbor, child, and therefore everyone should learn how to provide such first aid regardless of profession and social status.

By its definition, the first aid is an immediate action aimed at saving a person's life and health, as well as monitoring his condition up to the arrival of professional help.

In addition, with regard for the situation in the east of our country, it is extremely important today to know about explosive objects, their general characteristics and danger.

Thus, the purpose of the course is to acquaint students with modern methods and principles of first aid in emergencies as well as setting the skills of practical using these methods.

Key words: first aid, cardiopulmonary resuscitation, emergencies.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>Денна форма навчання</td><td>Заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 5</td><td>Всі галузі знань</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td rowspan="6">Всі спеціальності</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів –2</td><td rowspan="2">2-й</td><td rowspan="2">2-й</td></tr>
<tr><td>Електронна адреса РПНД на сайті Університету</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 150</td><td colspan="2">Семестри</td></tr>
<tr><td>3-й</td><td>4-й</td></tr>
<tr><td rowspan="12">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 3;
самостійної роботи студента – 7.</td><td rowspan="12">Освітній рівень: перший (бакалаврський)</td><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>30 год</td><td>6 год</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні заняття</td></tr>
<tr><td>30 год</td><td>6 год</td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>90 год</td><td>138 год</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання</td></tr>
<tr><td>–</td><td>–</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
<tr><td colspan="2">Форма контролю: комбінована (письмовий контроль, тестовий контроль)</td></tr>
</table>

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни "Сучасні методи першої допомоги в екстрених ситуаціях" є ознайомлення студентів з теоретичними основами законодавства України про охорону здоров’я, медико-правових та етичних аспектів надання першої допомоги, правил дотримання власної безпеки; правил огляду місця події, методів оцінювання ознак життя в постраждалих із раптовим припиненням роботи серця, правил виклику екстреної медичної допомоги, правил спілкування з диспетчером, алгоритму проведення серцево-легеневої реанімації в дорослих, алгоритму проведення серцево-легеневої реанімації в дітей, алгоритму проведення серцево-легеневої реанімації з використанням автоматичного зовнішнього дефібрилятора, алгоритму відновлення прохідності дихальних шляхів у постраждалих різних вікових груп, застосовування стандартних або нестандартних засобів для тимчасової зупинки кровотечі; накладення стандартних та нестандартних транспортних шин, пов'язок на рани тощо.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумов для вивчення дисципліни не має.

4. Очікувані результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів таких результатів навчання:

Усвідомлювати правові та етичні аспекти першої допомоги, дотримуватись сучасних алгоритмів оцінювапння станів постаждалого, основних клінічних ознак патологічних станів, які загрожують життю постраждалого і вимагають надання першої допомоги, екстрених ситуацій й основних етапів розвитку невідкладних станів, що виникають в результаті травматичних уражень, гострих захворювань, отруєнь та інших загрозливих станів для надання вчасної та коректної першої допомоги.

Оцінювати за простими ознаками загальний стан постраждалого: стан свідомості; серцево-судинної та дихальної систем; проводити реанімаційні

заходи: масаж серця та оцінювати їх ефективність; здійснювати тимчасову зупинку кровотечі; здійснювати накладанням джгута, стисної пов'язки або пальцевого притиснення судин у разі їх ураження; надавати невідкладну першу допомогу при пошкодженні м'яких тканин (пораненні, опіку, відмороженні, забої тощо); надавати допомогу при перегріванні та переохолодженні, тепловому і сонячному ударах, утопленні, отруєнні, блюванні, втраті свідомості; забезпечувати доступними засобами збереження життя постраждалих, що перенесли гостру крововтрату; надавати невідкладну допомогу при пошкодженнях опорно-рухового апарату (включаючи транспортну іммобілізацію, а також імпровізованих шин); використовувати підручні засоби при транспортуванні потерпілого; користуватися аптечкою швидкої допомоги тощо.

5. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Сучасні методи надання першої допомоги в екстрених ситуаціях.

Змістовний модуль 1. **Основні засади надання першої допомоги в екстрених ситуаціях.**

Тема 1.1. Вітчізняний та міжнародний досвід розвитку першої допомоги. Класифікація, поняття екстрених ситуацій. [1] стр. 10-11, [2] стр. 6-10,[4] стр. 6-9.

Тема 1.2. Принципи надання першої допомоги в екстрених ситуацій та алгоритм дій. [1] стр. 43-48, [2] стр. 54-65, [5] стр. 6-11.

Тема 1.3. Перша допомога при невідкладних станах за відсутності свідомості та наявності дихання. Визначення пульсу. Самодопомога. Перша психологічна допомога. [8] стр. 28-32, [9], [10] стр. 67-74.

Тема 1.4. Основні принципи тактичної медицини. Різниця між алгоритмами. Перша допомога в умовах обстрілу. Мінно-вибухова травма. [10] стр. 4-10,[8] стр. 4-8.

Змістовний модуль 2. **Засвоєння практичних навичок надання першої допомоги в екстрених ситуаціях.**

Тема 2.1. Сучасні методи надання першої допомоги та сучасні засоби індивідуального захисту. Відновлювальне положення та базова підтримка

життєдіяльності (сердцево-легенева реанімація. АЗД). [1] стр. 46-47, [4] стр. 13-19, [3] стр. 91-109, [4] стр.12-19.

Тема 2.2. Непрохідність дихальних шляхів. Особливості надання допомоги у вагітних, дітей.[1] стр. 45-46, [2] стр. 75-79, [10] стр. 32-46.

Тема 2.3. Зупинка кровотечі підручними засобами. Сучасні засоби зупинки критичної кровотечі. Рани та травми. [1] стр. 66-91, [2] стр. 126-144, [4] стр. 23-27.

Тема 2.4. Перша допомога при інших невідкладних станах. Ознаки інсульту, інфаркту. Допомога при судомах. Екстрене та планове транспортування постраждалого. [1] стр. 98-154, [2] стр. 108-124, [4] стр. 27-35.

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п.з.	інд	с.р.		л	п.з.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1. Сучасні методи надання першої допомоги в екстрених ситуаціях.										
Змістовний модуль 1. Основні засади надання першої допомоги в екстрених ситуаціях.										
Тема 1.1. Вітчізняний та міжнародний досвід розвитку першої допомоги. Поняття та сутність екстрених ситуацій.	14	4	2		8	17	1	1		15
Тема 1.2. Принципи надання першої допомоги в екстрених ситуацій та алгоритм дій.	16	4	4		8	18				18
Тема 1.3. Перша допомога при невідкладних станах за відсутності свідомості та наявності дихання. Визначення пульсу. Самодопомога. Перша психологічна допомога.	14	2	4		8	13	1	1		11
Тема 1.4. Основні принципи тактичної медицини. Різниця між алгоритмами. Перша допомога в умовах обстрілу. Мінно-вибухова травма.	16	4	4		8	12	1	1		10
Разом за ЗМ 1	**60**	**14**	**14**		**32**	**60**	**3**	**3**		**54**
Змістовий модуль 2. Засвоєння практичних навичок надання першої допомоги в екстрених ситуаціях.										
Тема 2.1. Сучасні методи надання першої допомоги та сучасні засоби індивідуального захисту. Відновлювальне положення та базова підтримка життєдіяльності (сердцево-легенева реанімація. АЗД).	23	4	4		15	22	1	1		20
Тема 2.2 Непрохідність дихальних шляхів. Особливості надання допомоги у вагітних, дітей.	23	4	4		15	23	1			22
Тема 2.3. Зупинка кровотечі підручними засобами. Сучасні засоби зупинки критичної кровотечі. Рани та травми.	23	4	4		15	22	1	1		20
Тема 2.4. Перша допомога при інших невідкладних станах. Ознаки інсульту, інфаркту. Допомога при судомах. Екстрене та планове транспортування постраждалого.	21	4	4		13	23		1		22

Разом за ЗМ 2	**90**	**16**	**16**		**58**	**90**	**3**	**3**		**84**
Усього годин	**150**	**30**	**30**		**90**	**150**	**6**	**6**		**138**

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	**Принципи надання першої допомоги в екстрених ситуаціях.** Оцінка ризику особистої безпеки постраждалого. Аспеки безпеки. Огляд постраждалого. Алгоритм надання першої допомоги. Виклик фахівців. Надання першої допомоги. Контроль стану постраждалого до прибуття фахівців. Відновлювальне положення тіла стабільне, бокове. Алгоритм надання допомоги в разі втрати свідомості.	4	1
2.	**Сердцево-легенева реанімація.** Алгоритм надання першої допомоги у дорослих, немовлят, утоплеників. Автоматичний зовнішній дефібрилятор.	4	1
3.	**Порушення прохідності дихальних шляхів: повна та часткова**. Особливості надання першої допомоги у немовлят, вагітних, огрядних. Метод Геймліха. Самодопомога.	4	1
4.	**Вибухонебезпечні предмети.** Призначення та бойові особливості гранат. Патрони. Міни. Саморобні вибухові пристрої. Радіус ураження осколками. Політравми.	2	1
5.	**Перша допомога при кровотечах. Рани.** Алгоритм надання першої допомоги при внутрішній, зовнішній кровотечі. Окремі випадки кровотечі. Компресійна пов'язка. Турнікети. Джгут-закрутка. Синдром тривалого здавлювання. Садно. Чужерідне тіло в рані. Проникаюче поранення в грудну клітину. Поранення черевної порожнини. Укуси тварин.	4	0
6.	**Надання першої допомоги у разі травм.** Види травм. Шини з підручних матеріалів. Анатомічна шина. Косинкова пов'язка. Особливості надання першої допомоги при травмах шиї, хребта, голови, ока.	4	1
7.	**Опіки.** Надання першої допомоги при різних видах опіків. Опік очей, електричний опік. Обмороження. Переохолодження. тепловий удар. Отруєння. Непритомність. Інсульт. Біль у животі. Біль у грудях. Судоми. Укуси тварин.	4	1
8.	**Транспортування.** Екстрене та планове транспортування**.** Прийом Раутека. Метод транспортування на руках. Модульний контроль.	4	0
	Разом	**30**	**6**

Самостійна робота

Розподіл часу самостійної роботи

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Підготовка до лекцій	30	20
2	Підготовка до практичних робіт	30	60
3	Підготовка до модульної контрольної роботи	30	58
	РАЗОМ	**90**	**138**

6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методів їх демонстрування

Набуття здобувачами необхідних компетенцій відбувається через засвоєння програмного матеріалу та активізацію навчального процесу, а саме:

● роботою з літературою - опрацювання різних видів джерел, спрямоване на формування нових знань, їх закріплення, вироблення вмінь і навичок;

● дискусії - обмін поглядами щодо конкретної проблеми з метою набуття нових знань, зміцнення власної думки, формування вміння її обстоювати;

● диспут - цілеспрямоване зіставлення різних поглядів на наукову чи суспільну проблематику з метою формування у здобувачів оцінних суджень, зміцнення світоглядних позицій;

● демонстрування - наочно-чуттєве ознайомлення здобувачів з методами надання першої допомоги.

При викладанні лекційного матеріалу застосовується як класична форма у вигляді лекції-презентації, лекції-доповіді, а також лекція-співбесіда, лекція-диспут. Також використовуються відеоматеріали, аудіо матеріали.. При проведенні практичних робіт застосовуються метод мікрофона, метод «Мозкового штурму», семінарські заняття, рольові ігри, метод вікторини, метод взаємного навчання, групові форми підготовки практичного заняття, ілюстративні методи, а також контроль та самоконтроль.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання здобувачів є:

• залік

• практичні роботи;

• модульні контрольні роботи

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Підсумкова оцінка навчального курсу включає в себе суму оцінок поточного контролю. У кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки після досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній з позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їх оцінювання

Поточний контроль виконання практичних робіт (письмовий контроль)

Виконання кожної практичної роботи має супровожуватися звітом виконаних завдань, допускаються для зарахування практичної роботи студентські презентації та виступи, тези доповідей, статті відповідної до тематики дисципліни на наукових заходах.

Оцінювання практичних робіт Бал	**Критерії оцінювання**
10	Робота виконана у встановлений термін. Виконана самостійно, чітко сформульовані цілі, завдання досліджень. Застосовувалися коректні методи обробки отриманих результатів. У висновках проведена коректна інтерпретація результатів.
8	Робота виконана у встановлений термін. Студент виконує практичну роботу згідно з інструкцією, іноді після консультації викладача; описує спостереження; в цілому правильно складає звіт та робить висновки.
6	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Студент виконує практичну роботу згідно з інструкцією, іноді після консультації викладача; описує спостереження; складає звіт, що містить неточності у висновках та помилки.
4	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Студент виконує практичну згідно з інструкцією; складений звіт містить

Оцінювання практичних робіт Бал	Критерії оцінювання
	неточності у висновках та помилки.
2	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Студент виконує практичну під керівництвом викладача; складений звіт містить неточності у висновках та помилки.
0	Робота не виконувалася.

Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 80 балів (8 практичних робіт по 10 балів).

Поточний модульний контроль (тестовий контроль)

Правильних відповідей,%	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10	5
Бал	20	18	16	14	12	10	8	6	4	2	1

По завершенні змістовного модуля здійснюється модульний контроль – тестування.

Форма контролю	**Максимальна кількість балів**	
	Денна форма	**Заочна форма**
Звіти з практичних робіт (письмовий контроль)	8 х 10 балів = 80 балів	8 х 10 балів = 80 балів
Модульний контроль (тестовий контроль)	20 х 1 балів = 20 балів	20 х 1 балів = 20 балів
Всього	**100**	**100**

8. Критерії оцінювання результатів навчання

		Денна форма		**Заочна форма**	
		Вид роботи	**Бали**	**Вид роботи**	**Бали**
ЗМ 1	Т 1.1	Практична робота № 1	10	Практична робота	80
	Т 1.2	Практична робота № 2	10		
	Т 1.3	Практична робота № 3	10		
	Т 1.4	Практична робота № 4	10		
ЗМ 2	Т 2.1	Практична робота № 5	10		
	Т 2.2	Практична робота № 6	10		
	Т 2.3	Практична робота № 7	10		
	Т 2.4	Практична робота № 8	10		
		Модульний контроль	20	Модульний контроль	20
		Денна форма		**Заочна форма**	
		Вид роботи	**Бали**	**Вид роботи**	**Бали**

9. Засоби навчання

Технічні засоби навчання: мультимедійний проектор, манікен для відпрацювання реанімаційних заходів, засоби надання першої допомоги: джгути стандартні, джгути закрутки, м'які повязки, косинки, стандартні та імпровізовані шини, слайди, плакати, засоби масової інформації.

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Домедична допомога на місці події : практ. посібник / П. Б. Волянський, та ін. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 224 с.

2. Домедична підготовка : навч. посіб. / В. В. Кікінчук, та ін. Харків : ХНУВС, 2021. 176 с.

3. Надання домедичної допомоги : метод. рек. / Т. П. Жилін, Т. Г. Нагайник, О. В. Чуприна; Нац. акад. внутр. справ. – Харків : Право, 2020. 134 с.

4. Методичні вказівки до лабораторного заняття «Основи надання першої долікарської допомоги при нещасних випадках» з дисципліни «Безпека життєдіяльності» для студентів усіх форм навчання / Укл.: А.С. Петрищев, М.О. Журавель, В. Т. Рубан, Л.О. Бондаренко - Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. - 42 с.6. ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: практичний посібник / Волянський П. Б., Гур'єв С. О., Долгий М. Л., Дрозденко Н. В., Іскра Н. І., Макаренко А. М., Стрюк М. П., Терент'єва А. В. Х.: ФОП Панов А. М., 2016. 151 с.

7. Шкатула Ю. В., Танасієнко П. В., Бадіон Ю. О. Переваги та недоліки різних методів припинення зовнішньої кровотечі при пошкодженнях судин, асоційованих зі скелетною травмою, на догоспітальному етапі. Екстрена медицина: від науки до практики. 2015. № 4 (15). С. 68–73.

8. Домедична допомога в умовах бойових дій: метод. посібник / В. Д. Юрченко та ін. К.: Середняк Т. К., 2014, 80 с.

9. Перша психологічна допомога : посіб. для працівників на місцях. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 64 с.

10. Тактика надання самодопомоги та взаємодопомоги під час ведення бойових дій / Уклад.: Р.С. Троцький, О.В. Чуприна, О.А. Блінов; за ред. М.О. Ктіторова. – К.:, 2016. 137 с.

Додаткова

1. Про екстрену медичну допомогу.
2. Про Національну поліцію | від 02.07.2015 № 580-VIII (rada.gov.ua)
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я.
4. Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій.
5. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах.
6. Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу.

Допоміжна

1. Екстрена медична допомога військовослужбовцям на догоспітальному етапі в умовах збройних конфліктів : навчальний посібник / Бадюк М. І., Ковида Д. В., Микита О. О., Козачок В. Ю., Середа І. К., Швець А. В. Київ : СПД. Чалчинська Н. В., 2018. 212 с.

2. Екстрена медична допомога на догоспітальному етапі : навчальний посібник / В. О. Крилюк, С. О. Гур’єв, А. А. Гудима, Н. І. Іскра та ін. Київ. 2016. 400 с.

3. Левченко О. Є. Захист від хімічних і радіаційних факторів ураження : навчальний посібник. Київ : Українська військово-медична академія, 2015. 404 с.

4. Міжнародне гуманітарне право / Під ред. Базова В. П. Київ : «Варта», 2000. 176 с.

5. Перша медична (екстрена) допомога з елементами тактичної медицини на догоспітальному етапі в умовах надзвичайних ситуацій : навч. посіб. / В. С. Тарасюк, М. В. Матвійчук, І. В. Паламар та ін. Київ : ВСВ «Медицина», 2015. 368 с.

Інформаційні ресурси

1. Головні принципи першої медичної допомоги. URL: http://1staidplast.org.ua/first-aid/основи-першої-медичної-допомоги.html. (дата звернення 28.08.2021).

2. Види медичної допомоги та основні вимоги до них. URL: https://studfiles.net/preview/5343017/page:2 (дата звернення 28.08.2021).

3. Медична допомога та її види / Mails Web Medical. URL: http://mailswm.com/2012/06/medychna-dopomoga-ta-ii-vydy.html. (дата звернення 28.08.2021).

4. Послідовність дій при наданні першої допомоги потерпілому. URL: http://kuncevo.ucoz.ru/load/persha_dopomoga/poslidovnist_dij_pri_nadanni_pershoji_dopomogi/27-1-0-306. (дата звернення 28.08.2021).

5. Надання першої долікарської допомоги при нещасних випадках Основні теоретичні положення Перша допомога. URL: http://nadoest.com/nadannya-pershoyi-dolikarsekoyi-dopomogi-pri-neshasnih-vipadka (дата звернення 28.08.2021).

6. Основи медичних знань та долікарської допомоги : підручник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / Я.І. Федонюк, В.С. Грушко, О.М. Довгань та ін.; за ред. Я.І. Федонюка, В.С. Грушка. Тернопіль : Навчальна книга, 2012. 728 с.

7. Травматизм Профілактика травматизму. URL: http://mirznanii.com/a/295041/travmatizm-proflaktika-travmatizmu (дата звернення 28.08.2021).